

4. Медвідь Є. С. Основи глибинної психології : навчальний посібник. Ніжин, 2016.

5. Семиченко В. А. Сміслові орієнтири викладання навчального предмету «Методичні та теоретичні проблеми глибинної психології». *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія* : зб. наук. пр. К. : НАУ, 2020. Вип. 1(16). С. 187–196.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-4>

Шевченко Н. Ф.,

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Запорізького національного університету*

Горбань Г. О.,

*доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології
Запорізького національного університету*

ПРОФЕСІЙНА СВІДОМІСТЬ ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Проаналізовано особливості трактування професійної свідомості як основи становлення готовності до професійної діяльності. Визначено основні складові, що забезпечують ефективність становлення професійної свідомості та фундаментальні умови розвитку суб'єкта діяльності та професійної підготовки.

Ключові слова: свідомість, професійна свідомість, професійна діяльність, готовність до професійної діяльності.

Shevchenko N., Gorban G. Professional consciousness as the basis of becoming ready for professional activity

Summary. Features of the interpretation of professional consciousness as the basis of readiness for professional activity have been analyzed. We have determined the main components that ensure the effectiveness of professional consciousness formation and the fundamental conditions for the development of the subject of activity and professional education.

Key words: consciousness, professional consciousness, professional activity, readiness for professional activity.

Складність вирішення зазначених питань посилюється невизначеністю, розмитістю, часом суперечливістю формулювання ключових категорій цього поля проблем. Тут ми маємо усвідомлювати, що поняття «свідомість» в усіх підходах щодо його трактування немає однозначного розуміння та визначається залежно від завдань аналізу. Одночасно чітке розуміння цього поняття є базовою, фундаментальною методологічною проблемою сучасної психології [2; 3; 5].

Ми маємо на меті наповнити розуміння поняття «професійна свідомість» у контексті становлення готовності до професійної діяльності. Категорією «професійна свідомість» можна охопити всі прояви свідомості особистості, які пов'язуються з її професійною діяльністю і визначаються багатьма чинниками: місцем професії у структурі суспільного виробництва; ставленням самої особистості до професії, до її представників та до себе як носія окремої професії [1].

Саме професійна свідомість відображає визначений спеціалізований контекст й специфіку певного фаху, які значущо залежать від професійної приналежності групи або індивіда, тобто це така множина проявів свідомості, яка дає можливість окреслити уявлення та регуляцію активності щодо приналежності до певної професії. Врахування відмінностей визначається шляхом системного поєднання загальної функції відображати та обумовлювати життєдіяльність особистості в професії та й акумуляцію загальних соціальних норм відповідної професійної групи.

Отже, можна говорити що становлення професійної свідомості здійснюється у внутрішньому індивідуалізованому процесі побудови уявлень про власні професійні якості та дії, які необхідні для ефективної професійної діяльності, та нормативно визначеними моделями професійної ідеології та суспільних вимог до фахівця-професіонала [1; 4].

Ми вважаємо, що саме процес навчання у виші має можливість забезпечити простір для становлення базових конструктів професійної свідомості. Зовнішня картина професійного світу задається системою професійної взаємодії в певних професійних (навчальних або реальних) ситуаціях, яка спирається на знання вимог, що регулюють відносини фахівців між собою.

Опанування в освітньому просторі професійними змістами, рефлексія професійних смислів задає умови для появи системи індивідуальних переконань, світогляду, цінностей, що трансформуються у власне особистісне бачення місії фахівця-професіонала. Саме цей внутрішній суб'єктного аспект і конкретизує зміст професійної свідомості фахівця, в його професійних знаннях вміннях, цінностях та

ідеалах, які засвоюються ним під час фахової підготовки й безпосередньої діяльності.

Професійна свідомість є системним психологічним утворенням, предметом відображення якого є конкретна професійна діяльність і функцією, якого є регуляція відповідної сфери соціальної активності людини. Її системність виявляється в багаторівневому утворенні, в якому щонайменше інтегровані:

- система взаємопов'язаних професійних знань, цінностей, ідеалів, норм, свідомих і несвідомих установок та уявлень;
- професійно важливі якості особистості та здатність до ціннісно-смыслового саморегулювання в професійній діяльності;
- ціннісне ставлення до професії, її представників, до себе як професіонала;
- оперативні знання про функціонування професійної системи, її елементів, програм дій.

Отже, становлення професійної свідомості охоплює всі прояви свідомості особистості, які пов'язуються з її професійною діяльністю, а саме:

- місце професії в професійній структурі суспільства;
- ставлення особистості до власної професії, до її представників та до себе як представника професії;
- значущість професії в системі суспільних відносин;
- усвідомлення рівня здобутих професійних знань та вмінь;
- здатність до самоаналізу стосовно перспектив власного професійного розвитку;
- якість сформованих компетентностей;
- набуті професійні ідеали, уявлення про еталон професіонала;
- професійні досягнення.

Професійна свідомість є категорією, яка відображає зміст процесу професійного становлення та розвитку фахівця та забезпечує професійну активність і планування професійного шляху як фундаментальної умови розвитку суб'єкта діяльності та професійної підготовки, і саме вона є основним вузлом, де зосереджені розбіжності між практикою підготовки фахівця та його конкретною професійною діяльністю. Рівень сформованості професійної свідомості є показником професійного самовизначення фахівця.

Основою становлення професійної свідомості є професійне самопізнання, алгоритми і техніки здійснення якого набуваються під час опанування професією у закладі вищої освіти. Важливим тут є процес пізнання особистістю себе як суб'єкта професійної діяльності, завдяки механізмам рефлексії та ідентифікації, які опановуються й розгортаються саме в освітньому просторі.

Професійне самопізнання акумулює:

- розуміння і прийняття умов і вимог конкретної діяльності, визначеного зразка професійної поведінки і відносин,
- пізнання й осмислення своєї ролі в сфері цих соціальних взаємин [1].

Професійне самопізнання задає вісь трансформування професійної свідомості як найважливішої категорія, яка реально відображає суть процесу професійного становлення й розвитку фахівця, в професійну самосвідомість, яка є цілісним образом власної системи професійних відносин, установок і дій.

Отже, професійна свідомість як основа становлення готовності до професійної діяльності може бути подана як перехід, основу якого складає професійна самосвідомість, в якій відбувається трансформація професійного самопізнання в професійну самосвідомість. *Самопізнання* в пошуках професійних смислів і рефлексії набутих знань наповнює професійну *свідомість* уявленнями про систему світоглядних переконань і цінностей, які трансформуються у власне особистісне бачення місії фахівця-професіонала, його професійну *самосвідомість*.

Список використаних джерел:

1. Горбань Г. О., Шевченко Н. Ф. Професійна свідомість психолога: структурно-функціональний аналіз. *Проблеми сучасної психології*. 2022. № 1. С. 16–26.
2. Швалб Ю. М. Свідомість як відношення людини до світу. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4(18). С. 154–166.
3. Шевченко Н. Ф. Розвиток професійної свідомості психолога: від концепції О. М. Леонтьєва до авторської моделі. *Психологія і суспільство*. 2018. № 3–4(73–74). С. 82–90.
4. Шевченко Н. Ф., Чепішко О. Професійна свідомість практикуючих психологів-початківців: специфіка розвитку. *Journal of Psychology Research*. 2019. № 29(8). С. 97–106.
5. Shevchenko N. F. Professional consciousness: theoretical structure and functional levels. *American Journal of Fundamental, Applied and Experimental Researches*. Issue: 1(4). Publ.: Ukraine and Ukrainians Abroad Non-for-profit Corporation, New York NY, USA, 2017. P. 112–121.